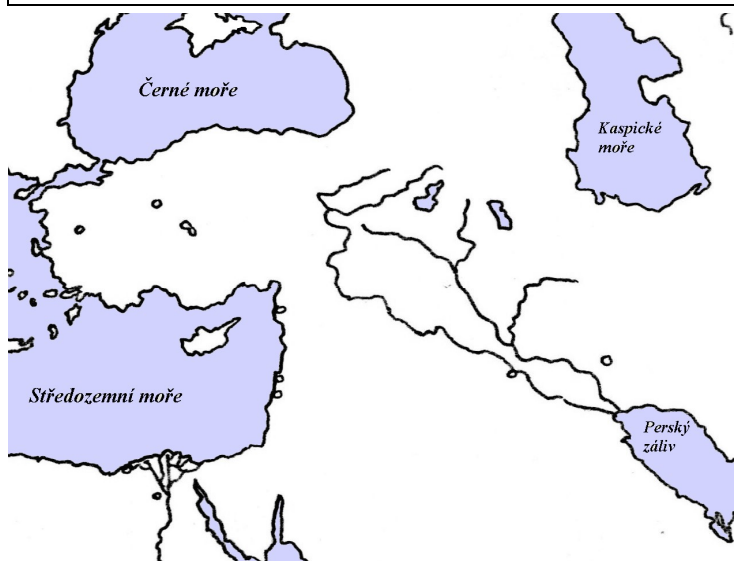

STAROVĚK

STAROVĚKÉ CIVILIZACE

ÚLOHA 1: Podle atlasu zaznač do mapy následující významná města a řeky.

Jericho	Catal Hüyük	Babylón	Eufrat	Tigris	Jeruzalém	Tyros	Ninive	Hattušaš	Ur
Gíza	Byblos								

Ve které oblasti se poprvé setkáváme s trvalým osídlením?

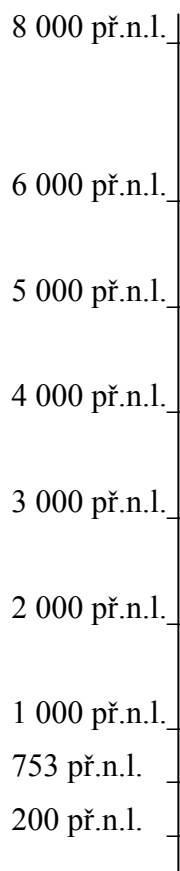
Jaké přírodní podmínky byly typické pro místa prvních trvalých sídel? Obzvláště v Mezopotámii?

Jaký byl nejtypičtější systém vlády v prvních městských státech?

Práce ve skupinách. Časová přímka starověkých civilizací

ÚLOHA 2: Projdi si atlas a označ na časové přímce následující události

- G1 → Trvalé osídlení v Jerichu, Chatal Hüyük
- G1 → Sjednocení Egypta
- G1 → pyramidy v Gíze
- G2 → Počátky sumerských městských států
- G2 → Chammurabiho zákony, Starobabylónská říše
- G2 → Asyrská říše
- G3 → Civilizace údolí Indu
- G3 → Stavba Čínské zdi
- G3 → První čínské vládnoucí dynastie
- G4 → Založení Říma
- G4 → Mínojská Kréta
- G4 → Mykénské Řecko

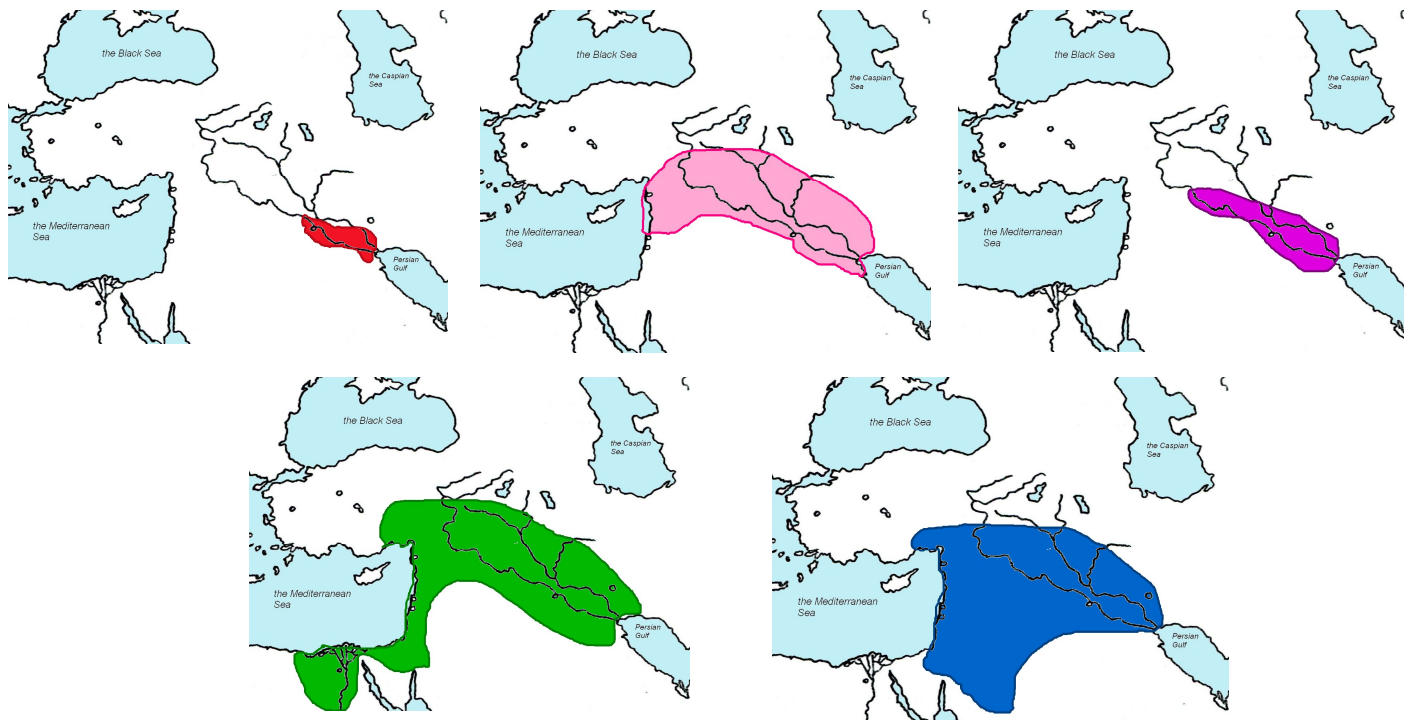

MEZOPOTÁMIE

Chronologie a události

- c. 6000-3500 př.n.l. Počátky zemědělství, první trvalé osídlení, keramika, první města a chrámy, používání mědi a bronzu
- c. 3500 př.n.l. příchod **Sumerů** do jižní Mezopotámie (původ neznámý, nebyli semitského původu)
- c. 3200-2350 př.n.l. **Sumerské městské státy** (Ur, Uruk, Lagaš, Kiš, Eridu...)
městské státy, teokracie, zavlažovací systém polí, kolo, písmo, matematika, literatura, pivo, daně, lunární kalendář
- c. 2350- 2200 př.n.l. **Akkadská říše**
Sargon Veliký (2 400-2 345) dobyl Sumer, první sjednocená říše
Akkadové – Semitský kmen
- c. 2200-2000 př.n.l. **Sumerské městské státy** – opět městské státy, převaha Uru
- c. 2000-1600 př.n.l. **Starobabylónská říše**
Amorité (Semitský kmen) dobyli Sumer a Akkad
Chammurabi (1 792-1 750 př.n.l.) – ‘Chammurabiho zákony’
Literatura – Gilgameš, matematika – dvanáctková soustava – lunární kalendář, dny, týdny, hodiny, minuty, úhly (360 stupňů)
- c. 1600-1300 př.n.l. Středobabylónské období – “Doba temna”
Chetitě (Indoevropský kmen) 1 595 př.n.l. dobyli Babylon a poničili jej
Kasité (Indoevropský kmen) vládou v Mezopotámii
- c. 1300-612 př.n.l. **Asyrská říše**
Asyřané (Semitský kmen), nelítostní válečníci
Novoasyrská říše (883-612)
Sargon II. (722-704) dobyl Mezopotámii, Syrii, Palestinu, Egypt
Sennacherib (704-681) nové hlavní město **Ninive**, obnova kultury, velká knihovna, akvadukty a kanály přivádějící čerstvou horskou vodu do Ninive (80 km)
- 612-539 př.n.l. **Novobabylónská říše**
612 př.n.l. Chaldejci (Semitský kmen) dobyli Ninive s pomocí **Médů (Peršanů)**
Nabukadnezar II. (604-562 př.n.l.) 586 př.n.l. dobyl Jeruzalém – **Babylonské zajetí Židů**
Architektura – Ištarina brána, visuté zahrady Semiramis
- 539-330 př.n.l. **Perská říše**
Peršané (Indoevropský kmen) dobyli Babylon
539 př.n.l. **Kýros Veliký** (539-529 př.n.l.)

ÚLOHA 3: Podle přehledu na předchozí stránce přiřaď mapy ke správným obdobím.

ÚLOHA 4: Které z následujících věcí nebyly vynalezeny v Mezopotámii?

písmo

kolo

literatura

daně

lunární kalendář

sbírky zákonů

pivo

zavlažování polí

městské státy

dvanáctková soustava

školy

glazované cihly

Vládní uspořádání

V sumerských městských státech mělo každé město svého hlavního boha. Tento bůh byl obyvateli uctíván jako patron a ochránce – hlava městského státu. Boha ve městě zastupovali kněží a ti tedy měli fakticky v rukou správu města – administrativu, organizaci práce, vybírání daní, shromažďování zásob jídla. Tomuto uspořádání, kdy vládnou kněží zastupující boha říkáme **teokracie**. Čím bohatším se ovšem městský stát stal, tím více měl závistivých nepřátel. Proto bylo nutné město opevnit, udržovat armádu a mít schopného vojevůdce. Tito vojenští velitelé postupně získávali stále větší vliv a nakonec převzali moc, ovládli další města a stali se **panovníky** větších říší. Oficiálně se ale titulovali zástupci boha a vykonavatelé jeho vůle na zemi.

Náboženství

Polyteismus – mnoho bohů – každé město má svého hlavního boha. Sumerové nejprve uctívali různé přírodní síly (např. sílu, která působí, že roste obilí, sílu přinášející povodně, sílu uchovávající sklizené obilí). Časem však tyto síly identifikovali s bohy, s jistými lidskými vlastnostmi, vzhledem. Tak se objevili bohové odpovídající za určitý druh lidské činnosti nebo přírodní sílu.

Hlavní božstva:

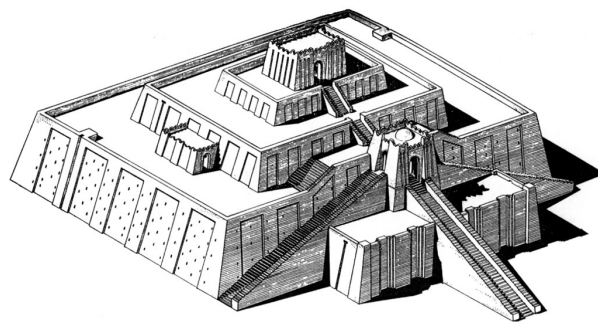
Enlil – bůh ovzduší, hlavní bůh, vládce vládců, nadřazený oststním bohům.

An – bůh nebes

Enki – bůh země

Ištar – bohyně lásky a plodnosti

Šamaš – bůh slunce a spravedlnosti

Chrám – Ziguraty

Ziguraty se stavěly z nepálených cihel ve tvaru stupňovité pyramidy. Na vrcholu byl chrám zasvěcený bohu, patronu a ochránci města (např. Marduk byl hlavním bohem Babylonu)

Písmo

První **piktografické** (obrázkové) písmo se objevilo kolem roku 3 500 př.n.l.. Byly to prosté obrázky, které byly později zjednodušeny do systému **klínového písma**. Takto je bylo možno jednoduše vytlačit pomocí seříznutého rákosového **stylu** trojúhelníkového tvaru na vlhké **hliněné tabulky**, které se používaly ke psaní.

ÚLOHA 5: *Nakresli jednoduchý schematický obrázek ryby, vody a hlavy býka. Pokus se tyto obrázky zjednodušit a převést do systému klínových tvarů. Srovnej svůj příklad klínového písma se skutečným, které ti ukáže vyučující.*

90% veškerého písemného materiálu nalezeného v Mezopotámii je úřední povahy. Gramotnost byla vysoce ceněna. Brzy vznikly **chrámové školy**, kde se žáci učili číst, psát a počítat. Hliněné tabulky se uchovávaly v **knihovnách**. Některé z těchto knihoven byly objeveny (největší v Ninive) a díky tomu můžeme poznávat, jak vypadal každodenní život ve starověké Mezopotámii.

Chammurabiho zákony, král Chammurabi vládl ve **Starobabylónské říši** v letech 1792-1750 př.n.l.

ÚLOHA 6: Přečti si úvod Chammurabiho zákoníku a zjisti, jaké typické prvky mezopotámského životního stylu a kultury jsou v něm obsaženy.

Chammurabi, král spravedlnosti, kterému Šamaš předal zákony, jsem já. Když mě Marduk učinil vládcem nad lidmi, ochráncem spravedlnosti na zemi, rozšířil jsem právo a spravedlnost, které přineslo blaho utlačovaným.

Prostudujte si případy předložené Chammurabimu k rozsouzení. Jak by podle vás zněl ideální a spravedlivý verdikt v těchto případech? Navrhněte odpovídající trest. Vyučující vám poté dá k porovnání odpovídající pasáže Chammurabiho zákoníku.

Co by se mělo stát chlapci, který udeřil svého otce?

Jak by měl být souzen nedbalý stavitel, který neodvedl dobrou práci, dům, který postavil se zřítíl a v jeho troskách zahynul jeho nový majitel.

Co když spadlý dům nikoho nezabije, ale poškodí cizí majetek?

Jak potrestat člověka, který oslepil jiného plnooprávného člověka?

Má se uhradit náhrada škod tomu, kdo byl okraden, ale pachatel nebyl dopaden?

Jak potrestat osobu, která šíří pomluvy o jeptišce, nebo manželce, ale nemůže dokázat, že se tyto pomluvy zakládají na pravdě?

Matematika, kalendář

Lunární kalendář – 12 měsíců po 29 dnech, aby se tento kalendář nezpůsobil za ročními cykly, každý pátý rok byl přidán speciální měsíc. (židovský a muslimský kalendář, založený na lunárním kalendáři, dodnes přidává každoročně speciální dny věnované náboženským slavnostem, aby se kalendář nezpůsobil)

Dvanáctková soustava počítání:

den - 24 hodin, hodina - 60 minut, minuta 60 vteřin, kruh 360 stupňů (souvisí s objevem kola) = **dvanáctková soustava** – základem je číslo 12

ÚLOHA 7: Je dvanáctková soustava praktičtější než desítková? Uveď příklady?

STAROVĚKÁ MALÁ ASIE

Malá Asie – rozdělená pohořími, úrodná údolí, planiny – menší státy, ne sjednocená velká říše

CHETITÉ

- Indoevropský kmen, v Malé Asii se usadili kolem roku 2500 př.n.l., hlavní město – **Hattušaš**
- Kolem roku 1600 př.n.l. začíná Chetitská expanze – 1594 př.n.l. Muršiliš I. dobyl **Babylon** (konec Starobabylónské říše)
- Expanze byla úspěšná protože jako jedni z prvních používali **železné zbraně** a válečné vozy tažené **koňmi**
- Největší rozsah kolem 1300 př.n.l., expanze zastavena Egypťany – bitva u **Kadeše**, Ramses II.
- Kolem roku 1200 př.n.l. Chetitská říše zanikla, nejspíše díky útokům tzv. Mořských národů
- Plnoprávní Chetitě x závislí obyvatelé dobytých území
- Král vládne s pomocí úředníků a shromáždění urozených - **Pankuš**
- Přijali mezopotámskou kulturu, klínové písmo, ale používali svůj zvláštní způsob psaní – zleva doprava, na konci řádku z prava do leva, a pak opět zleva doprava
- Písmo rozluštno **Bedřichem Hrozným** v roce 1915
- Architektura – rozlehlé kamenné pevnosti postavené z obrovských kamenných kvádrů

FRÝGIE (kolem 1000 – 700 př.n.l.)

- Hlavní město **Gordion**, nejznámější král **Midas**, kterého známe z řecké mytologie
- Poražena a ovládnuta **Assyrii**

LYDIE (kolem 700 – 547 př.n.l.)

- Bohatě centrum obchodu, hlavní město **Sardy**, pravděpodobně první užívání **mincí**
- Král **Kroisos** se stal obětí legendární **delfské věštby** – *‘Pokud překročíš řeku Halys, zničíš velkou říši.’*
Povzbuzen to udělal, napadl Persii, byl poražen a zničil svou vlastní říši.

MĚSTSKÉ STÁTY STAROVĚKÉ SÝRIE A PALESTINY

- Území střetávání zájmů Mezopotámie, Egypta, Assyrie, Chetitů a dalších. Proto toto území často patřilo různým říším, bylo pod cizí vládou.
- Městské státy – **Ugarit, Byblos, Ebla** – živá obchodní centra – okupanti je obvykle přinutili platit daně, ale ponechali jim **autonomii**, městskou samosprávu
- polyteistické náboženství – **Baal**, hlavní bůh, jakoby bůh konzumní společnosti, bohatství, plodnosti – známý z Bible, Starého zákona, Eliášův zápas na hoře Karmel
- přijali **klínové písmo**, ne obrázkové, ale zavedli **29 symbolů pro souhlásky = základ moderních písem**
- **Byblos** spojován s prvními knihami

FÉNIČANÉ

- Féničané byli skvělí námořníci a obchodníci
- Městské státy – **Sidon, Týros, Byblos, Akko** – ne sjednocená říše
- Zakládali obchodní stanice - **Kolonie** – Řecko, Sicílie, Španělsko, Afrika – **Kartágo**, nejslavnější kolonie, která zakládala své vlastní kolonie
- **Objevitelské cesty** – plavili se do Británie, ve službách egyptského faraona kolem Afriky
- Schopni vyrobit čiré sklo
- Vyrábí známé a velmi cenné purpurové barvivo – **phoinix**

ŽIDÉ

- **Monoteistické** náboženství, víra v jednoho Boha
- Hlavním zdrojem informací o dějinách židovského národa je **Bible, Starý zákon (5 knih Mojžíšových (Tóra), knihy proroků, žalmy)**
- Předek židovského národa **Abraham** pocházel z **Uru**. Bůh s ním uzavřel smlouvu. Pokud mu Abraham bude věřit následovat ho, přivede ho do zaslíbené země a z jeho potomků učiní největší, vyvolený národ. Bůh vedl Abrahama do zaslíbené země **Kanaánu** (Palestina)
- Abraham, přestože mu bylo kolem 90 let, uvěřil a měl dva syny, prvního s **Hagarou**, otrokyní své ženy, a druhého – **Izáka** – se svou ženou **Sárou**. Sára poté přinutila Hagaru a jejího syna **Izmaela** odejít. Podle arabské tradice se Izmael stal předkem všech **Arabů** a Izák **Hebrejů (Židů)**. Proto všechny tři monoteistické náboženství **Judaismus, Křesťanství a Islám** uznávají stejného předka – Abrahama.
- Abrahamův vnuk **Jákob** měl 12 synů – původ **12 židovských kmenů**
- Židé byli okolnostmi přinuceni přestěhovat se do Egypta (příběh o Josefovi a jeho bratrech)
- **Mojžíš** pak během vlády Ramsese II. vyvedl díky mocným Božím činům Židy z **egyptského otroctví** zpět do zaslíbené země. Kvůli nevěře židovského národa však museli čtyřicet let putovat pouští.
- Bůh předal Mojžíšovi na hoře **Sinaj** soubor zákonů a pravidel. Ta hlavní jsou obsažena v **Deseti přikázáních**
- Židé nakonec dospěli do zaslíbené země, ale museli o ni bojovat s místními králi, zejména však s novou vlnou nájezdníků – **Pelištejci (Filišťany)** – což byl jeden z mořských národů útočících na starověká království 1200-1000 př.n.l.)

- Bůh pak dal Židům krále, kteří vedli boj. Byli však pouze tři králové sjednoceného Židovského království
 - **Saul**
 - **David** (1000-970) – porazil Pelištejce (David a Goliáš), **Jeruzalém** se stal novým hlavním městem
 - **Šalamoun** (970-930) – známý svou moudrostí, postavil Jeruzalémský **chrám**
- Po Šalamounovi se království rozpadlo na dvě části
 - **Izrael** na severu (10 kmenů, hlavní město Samáří)
 - **Judeu na jihu** (2 kmeny, hlavní město Jeruzalém)
- Izrael byl dobyt **Asýrií** (722 př.n.l., Sargon II.)
- Judea byla dobyta **Novobabylónskou říší** – **Nabukadnezarem II.** (587 př.n.l.). Ten odvedl Židy do Babylónu – **Babylónské zajetí Židů**
- Zpět do Palestiny se Židé mohli vrátit za vlády perského císaře **Dareia**
- Judea pak byla součástí Perské říše, říše Alexandra Makedonského, Seleukovské říše a nakonec od roku 30 př.n.l. **Římské říše**
- Kvůli židovskému povstání Římané dobyli roku 70 n.l. Jeruzalém, vyplenili jej a srovnali chrám se zemí. (**Zed' nářků** – jediná zchovalá část). Aby zabránili dalším možným povstáním, rozhodli se Římané vystěhovat Židy do různých částí říše. Od té doby až do obnovení židovského státu roku 1948 židé žili v **diaspoře** – rozptýlení po světě v malých komunitách.

PERSKÁ ŘÍŠE

Peršané byli Indoevropský kmen žijící na východním pobřeží Perského zálivu

Kýros Veliký

- 554 př.n.l. sjednotil perské kmeny a vymanil se z nadvlády Médů
- Jeden z nejúspěšnějších dobyvatelů historie
- Dobil Lydii, Novobabylónskou říši, Partii, Baktrii
- Po jeho smrti revolty po celé říši, chaos

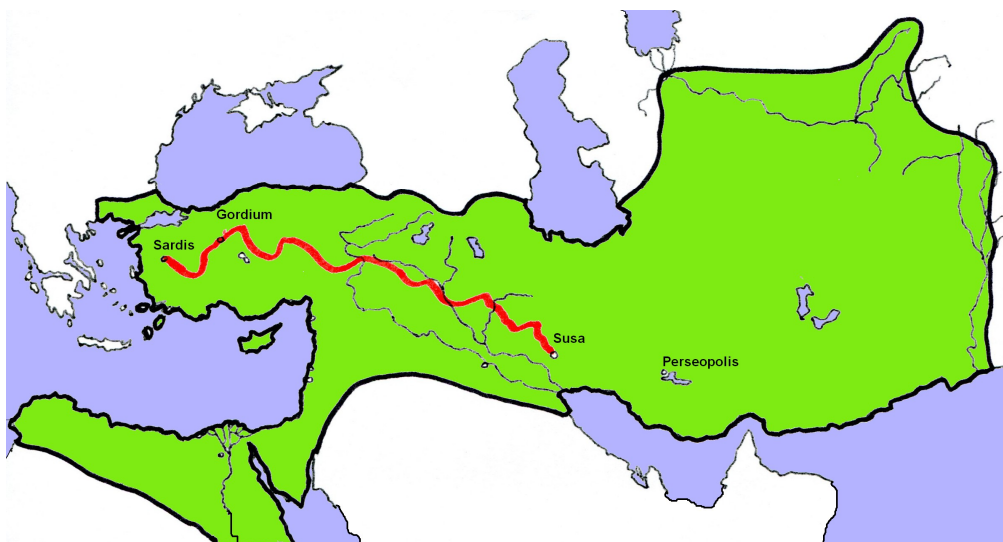
Kambyses – syn Kýra – 525 př.n.l. dobyl Egypt, pak byl však zavražděn během dalšího povstání

Dareios I. Veliký (522-486 př.n.l.)

- Nebyl členem královské rodiny, jeden z vlivných šlechticů
- Potlačil povstání a získal trůn pro sebe
- Zavedl reformy umožňující ovládat tak velké území
 - Rozdělil říši na 12 provincií - **Satrapii, do každé dosadil svého správce**
 - Místní samosprávy mohly zůstat u moci
 - Určil přesnou výši ročního tributu (daně) z každé provincie
 - Místní armády přesunul do jiné oblasti, aby se vyhnul lokálním povstáním (jeden z důvodů povstání Řeků v Malé Asii proti Persii)
 - Místní tradice a zvyky nebyly rušeny

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- Jednotné míry a váhy, jednotná měna
- Systém silnic pro snazší kontrolu říše.
- **Královská cesta** (Susa – Sardy)
- Neúspěšná vojenská akce proti Skythům na sever od Černého moře, dobyl však Thrácké a Makedonské pobřeží a dostal pod kontrolu řecká města v Malé Asii.
- Protože použil obvyklé metody správy na řecká města – jejich armády přesunl do odlehle části říše. To vedlo k povstání Řeků – povstání **Řeckých měst v Malé Asii**, na pomoc Řekům přijeli Athéňané = začátek Řecko-perských válek.

ÚLOHA 8: *Přiřaďte k sobě odpovídající dvojice:*

• monoteistické náboženství • vynález kola • klínová abeceda • královská cesta • zřejmě první mince • železné zbraně • první zákoník • velká knihovna, akvadukt	○ sumerské městské státy ○ Ninive, Novoasyrská říše ○ Chetitě ○ Městské státy v dnešní Sýrii ○ Lydie ○ Hebrejové ○ Chammurabi, Starobabylónská říše ○ Persie

ÚLOHA 11: *Seřad'te chronologicky následující události:*

- Chammurabiho zákony
- Novobabylónská říše dobyla Jeruzalém
- Příběh o Davidovi a Goliáši
- Chetitě dobyli Babylon
- Mojžiš vyvedl Židy z Egypta

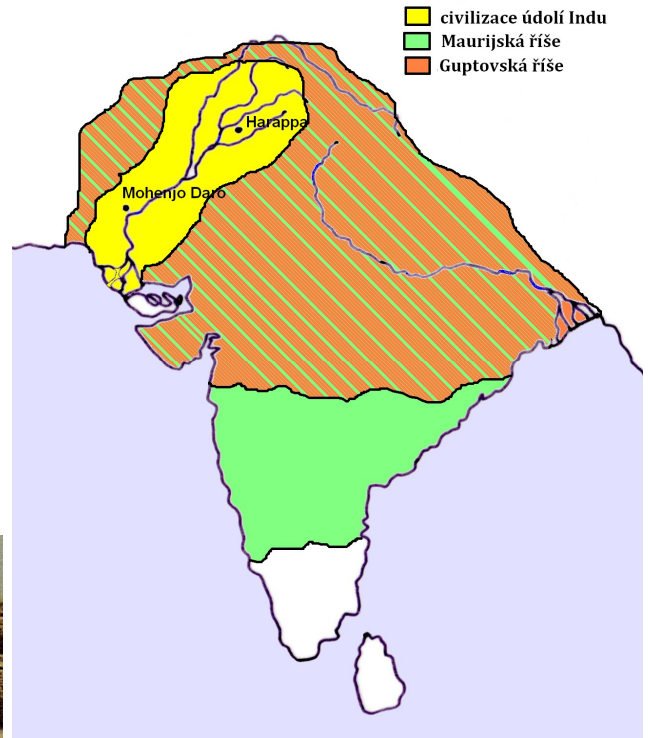
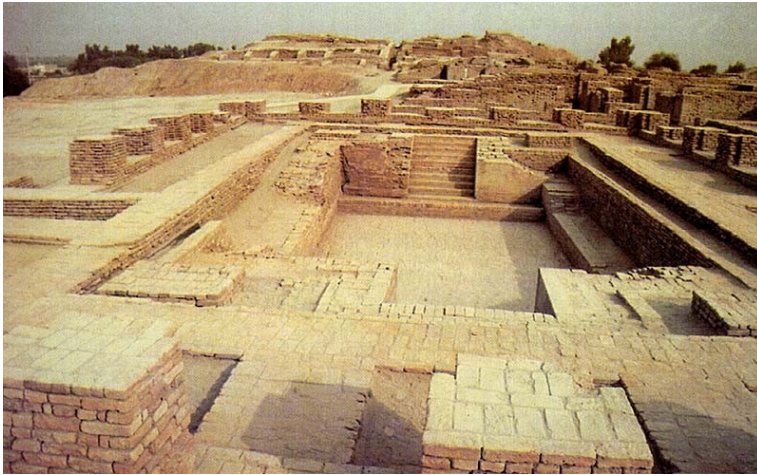
STAROVĚKÁ INDIE

Civilizace v údolí Indu (2500-1500 př.n.l.)

Doposud se nepodařilo rozluštit písmo této civilizace – jediným zdrojem poznání tedy je archeologie

Městské státy – nejslavnější **Harappa, Mohenjo Daro**

- kolem 35 000 obyvatel
- hlavní budovy citadel a sýpka
- žádné chrámy – místo nich bazény
- dvě společenské vrstvy, dva různé typy domů
- plánovaný půdorys měst, pravoúhlé křížení ulic
- kanalizace, odvod vody

Příchod Árijů

Nová vlna útočníků ze severu, centrum se přesunulo k řece Ganze

S příchodem Árijů souvisí dva důležité prvky pro vývoj starověké Indie.

Kastovní systém

Obyvatelstvo rozděleno do pěti kast:

1. Brahminí – kněží
2. Kšatrija – šlechta a bojovníci
3. Vajšija – zemědělci, řemeslníci, obchodníci
4. Šudra - sluhové
5. Kandala – nedotknutelní, nejnepříjemnější práce

Hinduismus

Založen na **Védách** (posvátných textech), sepsaných okolo let 1500 – 1000 př.n.l.

Myšlenka **reinkarnace** (převtělování). Cílem je dosáhnout dokonalosti, jednoty s božstvy.

Polyteistické, tři hlavní bohové Višnu (stvořitel), Šiva (ničitel), Rama (uchovatel)

Budhismus – vyvinul se z Hinduismu

Siddharta Gautama Buddha (563-483př.n.l.)

- princ z královské rodiny vládnoucí Megadské říši
- jeho učení překonalo omezení kastovního systému a převtělování
- všichni mohou dosáhnout **nirvány**, ne pouze Brahminí
- Čtyři vznešené pravdy:
 1. Život je jen utrpení
 2. Trpíme pro svou touhu vlastnit věci
 3. Pokud chceme uniknout utrpení, musíme se vzdát naší touhy po věcech
 4. Moudrost znamená vzdát se svých tužeb

Indické říše

Megadská říše (550-420př.n.l.) – Buddha

Maurijská říše (420-185 př.n.l.) – **Ašóka** (273-232př.n.l.) největší říše

Guptovská říše – bohatá, obchod s Římem, zlatý věk umění

Revoluční styl počítání (symboly 0 až 9)

Astronomie (Aryabhata) – země se otáčí kolem své osy a obíhá slunce

STAROVĚKÁ ČÍNA

Dvě řeky:

Chuang-Che (Žlutá řeka)

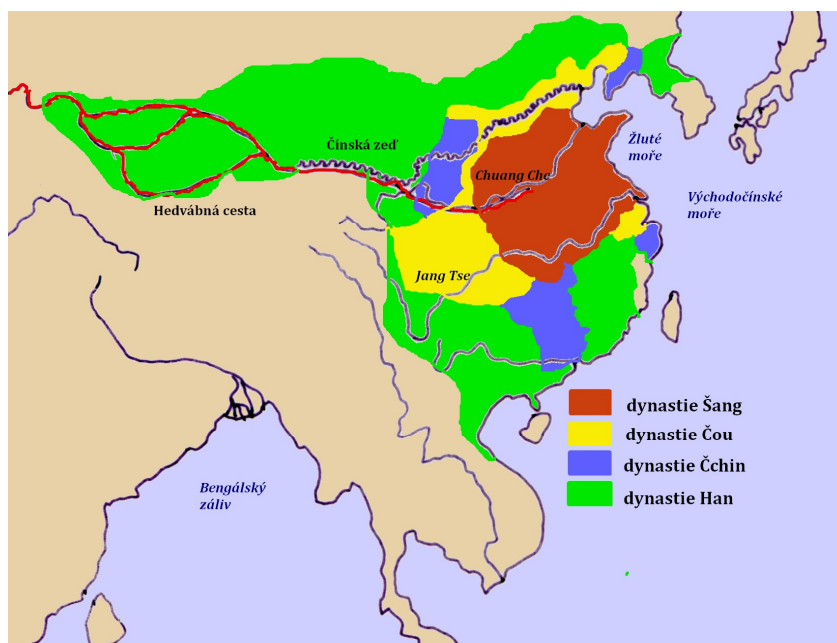
Jang Tse (Dlouhá řeka)

Zemědělství od 9000 př.n.l.

Vyjímečné prvky: malovaná keramika, hedvábí, jadeit

Stručná geografie:

Hory, řeky, údolí ⇒ obtížná centralizace moci
⇒ mnoho místních vládců ⇒ nejsilnější
sjednocuje okolní území ⇒ vytváří svou říši

První dynastie: Sia, Šang, Jin (ca. 2200 – 1025 př.n.l.)

dynastie **Čou** (1025 – 221 př.n.l.) císař vládne ve spolupráci se šlechtou, šlechta nabývá na důležitosti a síle, stává se čím dál, tím víc nezávislou na centrální moci, konflikty - ca 400 – 221 př.n.l. období **válčících států**

dynastie **Čchin** (221 – 206 př.n.l.) dynastie jednoho císaře **Shih Huang-Ti** známým pro:

- Stavbu **Velké čínské zdi**
- Jeho hrobku (obdoba pyramid), střežila ji **terakotová armáda** (7000 soch vojáků v životní velikosti, i s koňmi, vozy)
- Zakázal vyučování dějepisu

Dynastie **Han** (221 př.n.l. – 220 n.l.), období prosperity, vědy a vzdělání, obchod s římskou říší **Hedvábná cesta**, obchod s hedvábím, jadeitem, papírem ...

Filozofie

Během nekonečných bojů o moc mezi místními vládci se lidé snažili vyložit si smysl své existence. To vedlo k rozvoji **100 škol filozofie**. Nejznámější jsou:

Jin & Jang – svět a život je založen na neustálém střetávání, boji dvou protichůdných principů, které ovšem nemohou existovat jeden bez druhého, tvoří jednotu.

ÚLOHA 10: Navrhni opačné principy k těm uvedeným v tabulce.

Jin				
Jang	mužský princip	nebe	světlo	život

Taoismus, Lao Tse (6. století př.n.l.)

Tao = cesta. Důvodem utrpení je, že lidstvo opustilo Tao – souznění s univerzální pravdou, přírodou. Je tedy nezbytné vrátit se na správnou cestu životem.

Konfucianismus K'ung Fu-Tzu (551-479 př.n.l.)

Tao je cestou každého člověka. Každý je schopen konat dobro. Lidská činnost by měla směřovat k sjednocení s univerzální pravdou. Klade důraz na morálku, etiku, řád, pravdivost, ústu k rodičům, starším ...

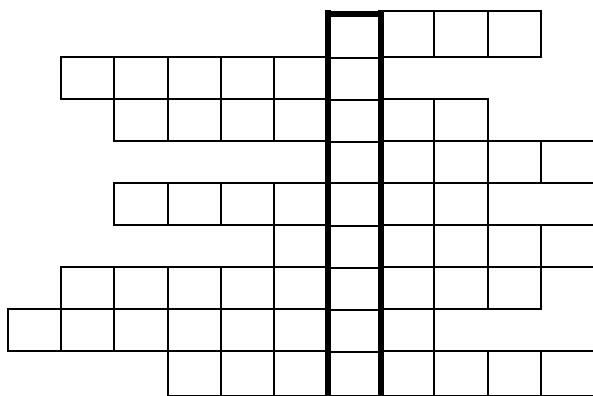
Vzdělávání:

Aby byl člověk považován za vzdělaného musel prokázat znalost pěti knih:

- Kniha písní (poezie)
 - Kniha proměn (filozofie)
 - Kniha obřadů (náboženství)
 - Kniha spisů
 - Kronika jar apozdimů
- } historie

165 př.n.l. byly zavedeny povinné státní zkoušky pro vládní úředníky

ÚLOHA 11: *Vyluštěte křížovku.*

- Pět knih Mojžíšových
- Nové hlavní město Asýrie
- Typ písma v Mezopotámii
- Sociální vrstva v Indii
- Mezopotamský chrám
- Shromáždění chetitské šlechty
- Učitel morálky v Číně
- Provincie v Persii
- Vynálezci kola